

Пам'яті Богдана Сольчаника

20 лютого 2014 року снайперська куля в центрі Києва обірвала життя молодого соціолога, викладача Українського католицького університету Богдана Сольчаника.

Богдан народився 25 липня 1985 року на Львівщині — у місті Старий Самбір. Ще зі шкільних років виявив неабиякі здібності — був переможцем Всеукраїнської олімпіади з історії. У 2002-му вступив на історичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка. Здобувши диплом бакалавра історії, 2006 року Богдан вступив до Міждисциплінарного центру магістерських програм із соціології та культурології при ЛНУ ім. І. Франка на програму із соціології, де під керівництвом професора, доктора соціологічних наук Наталії Черниш написав і захистив роботу, присвячену особливостям поведінки людини пострадянської. Відтак, у 2008-му, він здобув диплом магістра соціології. Втім було б помилкою казати, що він долучився до соціології лише в 2006 році: Богдан займався соціологічною самоосвітою, коли навчався на історичному факультеті. А його бакалаврська робота мала історико-соціологічний характер.

Навчання в університеті Богдан Сольчаник поєднував з участю в програмі МІГус (Міжінституційні індивідуальні гуманітарні студії): ініціативі, яка об'єднала Львівський національний університет ім. І. Франка, Український католицький університет та Варшавський університет і давала змогу своїм учасникам вільно слухати курси за межами навчальної програми, а головне — не замикатися у своїх дослідженнях в межах одного дисциплінарного поля.

З 2008 по 2012 рік Богдан навчався на PhD-програмі у Graduate School for Social Research при Польській академії наук у Варшаві. Під керівництвом професора, директора Інституту філософії та соціології ПАН Анджея Рихарда він готував до захисту дисертацію “Виборчі практики в малому захід-

ноукраїнському місті 1965–2006 рр.”. Останній рік Богдан поєднував наукову роботу з викладанням в Українському католицькому університеті і з роботою в команді проекту швейцарського університету Сент-Галена “Реґіон, нація та інше: інтердисциплінарне та міжкультурне переосмислення України”.

Богдан був кількаразовим стипендіатом Міністерства національної освіти Республіки Польща та варшавської фундації “Academia Artes Liberales”, учасником низки конференцій, літніх шкіл та навчальних сесій в Україні, Польщі та Литві, а також співорганізатором Лаврівської літньої школи для студентів програми Міжінституційних індивідуальних гуманітарних студій.

Соціологічна спільнота Львова висловлює найщиріші співчуття родині та близьким Богдана

Соціолог з Небесної Сотні

Нема нічого більш трагічного для викладача, як ховати свого учня і писати про нього поминальне слово. Відтоді, як засоби масової інформації показали на своїх екранах перші світліни загиблих на Майдані, я весь час боялася побачити знайоме молоде обличчя, бо знала, скільки наших студентів — теперішніх і випускників — стоять там за нашу і вашу свободу. Нині при вході до Львівського національного університету імені Івана Франка на столику із запаленими лампадками і квітами до нас усміхаються наші прекрасні хлопці і чоловіки — їх є восьмеро, і серед них — випускник міждисциплінарної магістерської програми із соціології та культурології Богдан Сольчаник.

Як буває дуже часто, смерть забирає в нас найкращих; так сталося і в цьому випадку. Богдан Сольчаник вже у свої молоді літа твердо знав, ким хоче стати і про що хоче писати, але його наукові інтереси, як у людини надзвичайно обдарованої, не трималися якоїсь однієї сфери чи галузі знань. За своєю натурою він був людиною, яка нехтувала академічними кордонами, бо наше життя не вкладається у традиційні чи новітні схеми і є значно більш багатовимірним, ніж позитивістський креденс із певною кількістю наукових шухлядок. Отож на новостворену у Львівському університеті міждисциплінарну програму прийшов молодий науковець, дослідницькі інтереси якого лежали насправді “між” — між історією (диплом бакалавра з якої він одержав 2006 року, маючи ґрунтовну історичну підготовку), соціологією (бо хотів вивчати генетично зумовлені сучасні соціальні процеси і явища), психологією (оскільки прагнув збагнути глибокі внутрішні спонукальні чинники поведінки та повсякденного життя сучасних людей), філософією (з її аксіологією насамперед), культурологією (а в ній обирав діалектику консервувальної й інноваційної функції культури). Всі ці свої зацікавлення Богдан Сольчаник сфокусував на феномені “людини пострадянської” та реконструюванні принципів її поведінки — саме цьому була присвячена його магістерська дипломна робота із соціології. Для мене як наукового керівника принципово важливим було те, що не я і не кафедра обирали для нього тему магістерки, а він сам її для себе вже, мабуть, давно визначив.

У цій дипломній роботі, гідній того, аби її повністю чи фрагментарно видали для широкого ознайомлення усієї нашої академічної спільноти, Богдан Сольчаник вповні застосував міждисциплінарність як засадничу підвалину, але ніколи не втрачав соціологічного осьового принципу побудови. Його головна думка, викладена у вступі, полягала в тому, що незалежність України, яка так легко їй дісталася, мало що змінила у повсякденному житті багатьох людей, які продовжували і в нових умовах залишатися багато в чому радянськими. Тому у I розділі він ґрунтовно досліджував оцю “радянську людину” як вособлену спадщину неіснуючого вже СРСР. Але такий крок був би надто простим і очевидним, тому Богдан обрав цікавий дослідницький метод: він у тому ж I розділі проаналізував і порівняв риси ідеально задекларованої (починаючи з часів Маркса і Енгельса) та реально наявної в СРСР радянської людини і використав для цього як моральний кодекс будівника комунізму, так і методологічні положення праць А.Зінов’єва, насамперед так звані парадокси Зінов’єва.

Відтак, логічним виглядає звернення Богдана Сольчаника у II розділі до проблематики “пострадянської людини”. За моєю порадою він обрав за точку відліку концепцію Ю.Левади “Homo post(soveticus)”. Ба більше, він соціологічно грамотно унаочнив близькість вирізнених Ю.Левадою типів пострадянської людини до характеристик радянської людини у висвітленні А.Зінов’єва. На думку Б.Сольчаника, багато сучасних дослідників, які займалися вивченням соціальних відносин у пострадянський період, об’єктом своїх досліджень обирали або загальні особливості та явища, характерні для них (корумпованість, соціальну мімікрію, патерналізм, клієнтилізм, низький рівень моральності тощо), або окремі поширені практики (ставлення до праці, роль особистих зв’язків і т. ін.). Він же прагнув зосередитися насамперед на дослідженні власне пострадянської людини та загальних принципів її поведінки.

Понад те, у III розділі Б.Сольчаник поставив собі за мету емпірично з’ясувати поширеність поведінкових моделей пострадянської людини у такому великому українському місті, як Львів (виявилось, що людей з цими характеристиками в цьому західноукраїнському місті чимало), а також сконструювати Інтегрований показник принципів поведінки (ІППП) пострадянської людини. Тут я вбачаю велику притягальну силу для Сольчаника новаторських пошуків у цьому річищі Н.Паніної та Є.Головахи. Водночас Б.Сольчаник скористався і доробками львівських соціологів, своїх викладачів О.Демківа та Л.Кондратик у царині конструювання показників економічної моральності, а також В.Сусака в його розвідках про патерналізм. Цікавим виглядає введення до методологічного складника програми його авторського дослідження положень тієї частини теорії структуризації Е.Гіденса, яка стосується “спільного (mutual) знання” людей.

Унаслідок реалізації всіх цих задумів виникла самобутня магістерська дипломна робота молодого науковця, яка засвідчила його безперечні здібності в річищі міждисциплінарних наукових розвідок. Але для мене безумовним і тепер вже навіть символічним виглядає сконцентрованість обдарованої молоді людини на прагненні з’ясувати ті чинники, які заважали його любій Україні стати на шлях вільного незалежного розвитку, на шлях демократії та реформ. Він небезпідставно вважав, що багато рис радянської та пострадянської людини глибоко закорінені у естві багатьох сучасних українців і зумовлюють їхню громадянську пасивність. Але він вірив, що ці риси мають бути подолані і що кращу долю для країни ніхто їй в готовому вигляді не принесе — самі українці мають перебороти в собі ці риси, вичавити з себе раба і витіснити з усіх комірок злочинну владу, яка запанувала в Україні не останньою мірою внаслідок мовчазної згоди і радянських, і пострадянських за характером людей.

У подальшому Б.Сольчаник почав працювати як викладач Українського католицького університету у Львові і продовжував свою наукову діяльність, тепер вже в ділянці конкретного вивчення процесу, який він вважав за першочерговий, а саме виборчих практик. Він практично підготував цю роботу до захисту під проводом відомого польського науковця Анджея Рихарда, подав до публікації в “Українському соціологічному журналі” свою чергову публікацію, але цей яскравий науковий шлях обірвала його трагічна загибель.

Я все своє життя, що мені залишилося, буду пам'ятати свого студента Богдана Сольчаника безліччю дрібниць — і те, як він здійснював свій науковий вибір, і як гідно відстоював свою позицію і багато в чому не годився зі мною, як спокійно і виважено тримався своїх принципів. І хай при згадці про нього мене переслідує, постійно стискаючи серце, біль, я водночас радію, що він відбувся як Людина і як Громадянин.

На мою думку, Богдан Сольчаник був одним із лічених представників вітчизняної когорти громадських соціологів, які особисто долучилися до формування зорганізованих спільнот, тобто громад, з яких нині в Україні починає формуватися громадянське суспільство. Раніше його не було, якщо не враховувати нав'язаних здебільшого “згори” громадських організацій. Тепер в Україні почався широкий рух “знизу”, і мільйони сонних, приспаних, байдужих українців почали прокидатися і зорганізовуватися у громадянський сектор. І цю подію прогавили і наші вчені, і наші політики, і наші друзі й недруги за кордоном, які звикли мислити в бінарних термінах “влада—опозиція”. Нині ж на політичну та моральну арену виходять сотні і тисячі громад, відбувається цілковита зміна соціальної системи в усіх її сферах. І Богдан Сольчаник добре це розумів, а будучи натурою цілісною, і діяв відповідно. Він не замкнувся в мушлі чи в університетській башті із слонової кістки, а йшов на свідоме повалення чинного режиму, одним з наріжних каменів якого й була радянська чи пострадянська людина. Богдан Сольчаник своїм життям підтвердив обраний ним науковий шлях та довів його правоту. Якби не він і його побратими, що загинули на Майдані, ми б і далі ставили умови, підписували угоди, мляво докоряли владі і продовжували своє нище животіння в одній з найбідніших країн Європи. Тож будьмо гідні світлої пам'яті хлопців з Небесної Сотні та інших наших сучасних героїв і зробімо все можливе і неможливе, аби їхні життя не було віддано даремно.

Наталія Черниш,
*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри історії та теорії соціології історичного факультету
Львівського національного університету ім. І.Франка,
Заслужений діяч науки і техніки України, віце-президент САУ*

Уперше я зустріла Богдана Сольчаника сім років тому, коли він прийшов навчатися на мій курс з якісних методів у Центрі магістерських програм із соціології та культурології при Львівському національному університеті ім. І.Франка. З того моменту сплило багато часу, впродовж якого Богдан не лише суттєво зріс як науковець та соціолог, а й навіть сам став викладачем в Українському католицькому університеті. Про це можуть краще розповісти інші — його колеги, які були з ним більш близькими в цей період. Моє ж найяскравіше враження про Богдана сформувалося у 2007-му. Центр магістерських програм, куди він вступив, був унікальною на той момент в Україні експериментальною освітньою платформою, яка була максимальною наближена до європейських та північноамериканських стандартів. Не зайвим є сказати, що вступити на цю програму могли далеко не всі охочі, а лише

найсильніші студенти, які подолали строгий відбір. Курс з якісних методів входив до програми кількох обов'язкових курсів для магістрантів-соціологів. Попри те, що базова освіта Богдана була історична, він отримав найвищий бал з цього предмета, випередивши навіть тих, хто поглиблено вивчав соціологію впродовж попередніх чотирьох років. Така успішність багато говорить про людину і, першою чергою, демонструє її наполегливість, працьовитість та цілеспрямованість. Богдан був тихим студентом. Проте ця тихість, як часом буває, не була ознакою "присутньої відсутності", а навпаки — свідчила про глибокий інтерес, здатність до уважного вислуховування та аналітичність мислення. Дослідницькі проекти Богдана відрізнялися особливою ретельністю, вмінням помічати деталі та влучно вплітати їх у тканину аналізу. Богдан був таким, яким хотілось би бачити всіх, хто навчається і працює, і не лише в царині соціології, — цілеспрямованим, завзятим, жадібним до нових знань, критично мислячим та працелюбним. Ця глибока свідомість, яка була органічною для Богдана і уявлювалася в усіх його справах, була стрижнем, що визначав його професійну позицію та громадянську відповідальність. Таким Богдан Сольчаник назавжди залишиться для нас.

Тетяна Бурейчак,
*кандидат соціологічних наук, відділення гендерних досліджень,
університет Лінчопінга (Швеція)*

Богдан Сольчаник був слухачем докторської програми GSSR/SNS у 2008–2012 роках. Під моїм керівництвом він готував дисертацію про виборчі практики 1965–2006 років в одному з міст Західної України. Це був надзвичайно амбітний план, який включав в себе аналіз довгого історичного періоду: від часів комунізму до незалежної України. Після того, як Богдан перестав бути студентом Школи і наші контакти стали рідшими, він далі працював над дисертацією і готувався до її захисту. На жаль, я не встиг передати йому мої коментарі на останні матеріали, які він надіслав мені.

Він був одним із тих молодих інтелектуалів, для яких сконцентрованість і винахідливість у науковій роботі були найбільш важливими. Цю сконцентрованість, уважність і чесність було помітно при кожній нашій зустрічі. Він працював в архівах і в полі (провів 48 глибинних інтерв'ю) і вивчав теорії, важливі для його докторської роботи. У ній він вельми оригінальним способом поєднав локальне, видиме в мікро-перспективі, з політичним контекстом подій. Я переконаний, що Богдан написав би чудову докторську роботу. Тепер вона ніколи не буде написана. Адже те, що мотивувало його в науковій роботі — уважність і чесність — також вимагало від нього присутності на Майдані Незалежності.

Вічна пам'ять!

Анджеј Рихард,
*професор, директор Інституту філософії та соціології Польської академії наук
(спогади Анджея Рихарда також опубліковані на офіційній веб-сторінці Szkoły
Nauk Społecznych (Warszawa) — http://www.css.edu.pl/index_pl.htm)*

З Богданом Сольчаником я познайомилася 2006 року, коли він став слухачем моїх курсів на магістерській програмі із соціології у Львові. Богдан ще тоді вразив мене зрілістю свого наукового підходу, ерудицією та глибиною теоретичного підходу. Маючи солідну базу в галузі історії, Богдан сміливо занурився у нову для нього царину — соціологічну теорію, статистичні методи та практику проведення соціологічних досліджень.

На час перебування Богдана на стипендії у Школі соціальних наук (Szkola Nauk Społecznych) у Варшаві наші наукові контакти були спорадичними. Вони відновилися після його повернення до Львова. Прогрес, якого досяг Богдан за цей час, був гігантським. В усьому, починаючи з англійської мови і закінчуючи способом викладення думок, — це вже був новий Богдан. Досить швидко я помітила, що не стільки я можу допомогти у його науковій роботі своїми зауваженнями, скільки він є у стані рецензувати мої статті. Мої спроби включити історичний вимір до соціологічного аналізу завжди проходили через гостру критику і підтримку Богдана.

Дисертаційний матеріал, який готував Богдан, не вдалося закінчити через надзвичайну амбітність плану і надзвичайну вимогливість до себе Богдана. Дисертація мала висвітлювати процес прийняття рішень при проведенні виборів у Старосамбірському районі Львівської області за радянських часів та після досягнення Україною незалежності. Богдан провів титанічну роботу, зорганізувавши збирання первинного матеріалу — опитування працівників партійного апарату, які мали стосунок до проведення виборів у Радянському Союзі. Вже цього матеріалу вистачило б на кандидатську дисертацію, але Богдан тяжів до завершення дисертації у її початковому задумі — як порівняння радянського і пострадянського періодів. Богдан приготував теоретичний вступ, який за обсягом надавався на магістерську роботу. На мою думку, треба було обмежитися теоретичним матеріалом, залишивши емпіричний аналіз обох історичних періодів на подальші публікації. Але не такий був Богдан, щоб відступати від свого заміру. Забір був просто епічний, тому і виконання було надзвичайно проблематичним.

Разом із Богданом ми здійснили кілька проектів. Перший стосувався збирання біографічної інформації про кандидатів на парламентських виборах в Україні 2006–2012 років та гармонізації масиву даних з раніше зібраними даними, 1990–2002 років для CONSIRT (Cross-national Studies: Interdisciplinary Research and Training). Богдан проявив себе як надзвичайно ефективний виконавець. Завдання будь-якого рівня можна було доручити Богданові з легким серцем — він вирізнявся надзвичайною самостійністю у роботі. Потім трапилася нагода здійснити давню мрію Богдана — створити електронну карту, яка б на рівні районів показувала кордони колишніх державних утворень на території України, починаючи з XI століття. Таку можливість надала участь у проекті “Регіон, нація та інше”, який був координований Університетом в Сент-Галені, Швейцарія. Проект створення електронної мапи, яка є прив’язаною до даних масових опитувань населення, ще триває, але Богдан встиг виконати свою частину роботи. Він створив понад 20 мап, які відображували кордони давніх імперій з точністю до районів у їхніх теперішніх межах. Такої точності вдалося досягти завдяки безпрецедентній роботі із джерелами — книжками, мапами, архівами, яка

була проведена Богданом з жовтня по грудень 2013 року. Точність на рівні районів не була кінцевою метою Богдана: він бо мріяв про доведення точності кордонів до рівня селищних рад. Такий вже був Богдан, перфекціоніст у всьому.

Останній наш проект мав би стосуватися соціальної оцінки наслідків видобутку сланцевих газів у Львівській області. На мою пропозицію Богдан відгукнувся радо і за годину виклав мені принциповий план роботи і позиції зацікавлених сторін із цього питання. Але цього проекту здійснити вже не судилося.

Якось Богдан висварив мене за те, що я не повідомила його про якусь свою дрібну хворобу, бодай нежить, і я з радістю відчула, що маю друга, а не тільки колегу. З кожним питанням — але то з кожним! — можна було звернутися до Богдана. Його думки, хоч би чого вони стосувалися — Майдану, корупції в університеті, знайомих викладачів, роботи агенцій дослідження громадської думки чи нових книжок, — були надзвичайно тверезими, виваженими і на диво толерантними у випадках спірних та емоційно навантажених. Богдан був надзвичайно теплим до людей. Ходили просто легенди про його піклування українцями у Варшаві, про ставлення до не дуже дисциплінованих студентів та колег.

Втрату Богдана для мене можна порівняти з ампутацією якоїсь частини тіла — цього не залатати. Лишилося тільки тішитися, що такий Богдан у моєму житті був.

Наталія Погоріла,
кандидат соціологічних наук,
СОЦІС – Центр соціальних та маркетингових досліджень

Він був не лише соціологом...

Смерть — це лінія, перейшовши яку, людина починає наче складатися з фрагментів. Ось тут фрагмент — про наукові здобутки, ось тут — про громадську діяльність, ось тут — про людські риси. Одну людину замінюють на одновимірні частини, які починають окреме існування.

Писати про Богдана Сольчаника мені важко, адже він був мені другом ще зі студентських часів. Ми одночасно вступили на історичний факультет Львівського національного університету ім. І.Франка 2002 року і якось непомітно одразу потоваришували. Десь через рік потому раптом пригадали, що бачили один одного ще взимку 2001-го — під час II (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії. Тоді десятикласник Богдан став переможцем не лише на обласному етапі, але й згодом — по Україні. Я ж лише запам'ятав хлопця з чорним волоссям та пронизливим поглядом.

Мені важко пригадати той момент, коли я виявив, що Богдан не хоче бути стандартним істориком. Можливо, це сталося під час навчання на Міжінституційних індивідуальних студіях — навчальній програмі, заснованій Варшавським університетом, Львівським національним університе-

том ім. І.Франка та Українським католицьким університетом. Одна з головних цілей цієї програми — долати кордони між гуманітарними дисциплінами. Оскільки мета науковців — пізнавати дійсність, а дисциплінарні межі не відповідають жодному поділу реальності, то чому вчені повинні їх триматися? І я лише можу припускати, що саме тоді Богдан зрозумів: добрий дослідник повинен орієнтуватися на ціль, а не на засоби. Вже згодом, коли ми обоє навчалися в аспірантурі, Богдан часто в наших дискусіях про міждисциплінарність наводив приклад Макса Вебера як дослідника, якого важко “приписати” одній дисципліні. Втім, наголошував він, цього не варто навіть намагатися робити: Макс Вебер вивчав соціальну реальність тими методами, які вважав найефективнішими. Якщо це методи історичної науки — тоді варто послуговуватися ними, якщо це соціологічні методи — то не слід відкидати і їх. Утім, я впевнений, що цю позицію Богдан виробив ще за студентських часів: ми одночасно почали читати “Протестантську етику та дух капіталізму”.

А тому хибно думати, що до соціології Богдан прийшов лише 2006 року, коли вступив на магістерську програму в Міждисциплінарному центрі магістерських програм із соціології та культурології при ЛНУ ім. І.Франка. Так само хибно було б вважати, що тоді він відмовився від фаху історика. Тема його дисертації яскраво про це свідчить: “Вибірчі практики в малому західноукраїнському місті 1965–2006 рр.”.

Богдан був не тільки проти штучного розмежування дисциплін, а й проти їхнього статусу “веж зі слонової кості”. Наукові дослідження не слід проводити лише заради самих досліджень; вони мають бути корисними суспільству. Навіть не так: вони повинні задовольняти запит суспільства на розв’язання тих проблем, які є актуальними для самого суспільства. Якщо простіше, то Богдан вважав, що будь-які реформи в суспільстві мають спиратися на науковий фундамент. Причому, наука повинна робити прогнози і пропонувати схеми дій, а не пояснювати, чому та чи інша реформа не вдалася. Фундаментальною проблемою, з якою зіткнувся Богдан, було питання: яким є українське суспільство? Якщо говорити про Радянський Союз, то існував значний доробок і вітчизняних, і зарубіжних науковців, який давав змогу приблизно пояснити характер функціонування радянського суспільства. Але якщо Україна є пострадянською, то всі ці інтерпретативні моделі та закономірності вже не спрацювують. Тоді які пояснення мають запропонувати суспільствознавці для українського суспільства? Мені здається, що це питання, цей намір був осьовим в науковій роботі Богдана. Його магістерська робота була присвячена дослідженню феномену людини радянської. Втім, з бесід із ним я пам’ятаю, що його цікавив не стільки *homo sovieticus*, скільки питання: які риси сучасного українського суспільства можна пояснити радянським спадком, а які — вже розвинулися після 1991 року. Роберт Патнем колись так пояснив феномен “двох Італій”: те, куди ви прийдете, залежить від того, звідки ви вийшли. Гаразд, говорив Богдан, ми вийшли з Радянського Союзу, радянський спадок присутній в наших практиках, наших інститутах. Але куди ми можемо рухатися далі, як цей рух відбуватиметься, які чинники вплинуть на зміну його траєкторії?

Магістерська робота Богдана була описом “місця”, звідки вийшло українське суспільство. В дисертації він вже вивчав те, “куди” українське суспільство прийшло після 1991 року. Як приклад Богдан обрав інститут виборів. До перебудови це був інститут-пустушка, який не виконував жодних політичних функцій. Після перебудови цей інститут змінився, набув реального змісту й наповнення. Утім, люди залишилися ті самі: 1991-го населення України не змінилося магічним чином. Отже, вивчаючи перетворення інституту виборів, ми можемо побачити, як українське суспільство долає радянський спадок. Або ж навпаки — пристосовує його до нових реалій. Якими були правила гри в радянських виборах, чи змінилися вони в незалежній Україні — ось були ключові питання, на які Богдан шукав відповіді у своїй дисертації. Для цього він використовував різні дослідницькі інструменти: аналіз архівних документів, проведення глибоких інтерв'ю, навіть спостереження. “Якщо є наукова мета, то дослідник не має відкидати ефективні засоби лише тому, що вони не відповідають арсеналу його науки”, — такою була позиція Богдана.

Проте Богдан не лише писав дисертацію. Він також викладав в Українському католицькому університеті, брав участь у проекті швейцарського університету Сент-Галлена “Регіон, нація та інше: інтердисциплінарне та міжкультурне переосмислення України”, був співорганізатором Лаврівської літньої школи для молодих дослідників (2009). Кожне із поставлених завдань Богдан виконував з повною віддачею. Він був перфекціоністом, хоча намагався це приховувати. Він був принциповим. Він був життєрадісним. Він був наділений тією щедрістю, яку важко помітити: він щедро ділився з людьми своїм часом. Богдан міг не мати часу на виконання всіх тих завдань, що він ставив перед собою, а завдань цих було безмір. Але завжди мав час для інших: чи допомогти, чи просто поговорити. Мені важко відділити Богдана-науковця від Богдана, оскільки сам він був цілісною особистістю, гармонійною. Можу лише сказати напевне: 20 лютого світ втратив не тільки прекрасного науковця, а і чудову людину.

*Данило Судин,
кандидат соціологічних наук,
асистент кафедри історії та теорії соціології історичного факультету
Львівського національного університету ім. І.Франка*

Тексти про людей, яких давно знаєш, з якими співпрацюєш, часто хибують на банальність чи надмірну емоційність. Це дуже природно, бо тексти ці написані щиро і від усього серця. Ще важче писати про людей науки, їхні здобутки, адже читач підсвідомо налаштовується на виважені тексти, “сухі” й відсторонені. Як про науку і науковців, то без емоцій і особистих оцінок. Читаючи всі спогади, рефлексії, тексти про Богдана Сольчаника, які з'явилися після його вбивства на київському Майдані 20 лютого 2014 року, усвідомлюю, що ці тексти аж “занадто” особисті, незалежно від того, хто є автором — студент Українського католицького університету чи професор Польської академії наук. І байдуже, звідки ці тексти надходять — із

Нью-Йорка, Санкт-Петербурга, Варшави, Києва чи Львова — розумію, що вони не можуть бути “занадто” особистими, адже написані про виняткову людину.

Хочу поділитися кількома міркуваннями про Богдана Сольчаника, не про Героя України, Активіста Майдану, Громадського Діяча, а про Богдана Сольчаника як науковця.

Богдан Сольчаник є яскравим представником молодого покоління української науки, дослідником, який ніколи не ховався від навколишнього світу за високими мурами наукових теорій. Його діяльність має не лише науковий, а й суспільний вимір. Богдан Сольчаник є прикладом науковця, який несе відповідальність перед суспільством за свій інтелектуальний добробок, і якби було більше таких науковців, суспільний авторитет представників науки був би непохитним. Адже Богдан був наділений невичерпною енергією і натхненням, дослідницькою сміливістю — тими рисами, яких бракує більшості представників сучасної української науки. Чесність, самокритичність, дослідницька концентрація, інтелектуальна культура, висока якість наукового тексту — ці поняття на перший погляд видаються пафосними і банальними, так само як і визначення “авторитет науки” загалом і науковців зокрема, але це саме те, чому Богдан служив своєю роботою і своїм прикладом.

Богдан Сольчаник вирізнявся безсумнівним авторитетом і особистою харизмою. Він часто був ініціатором і організатором різноманітних дискусій і дебатів. Саме його харизма, увага до деталей і неймовірна ерудиція модератора забезпечували кожній дискусії, диспуту чи звичайній розмові високий інтелектуальний рівень. Ці розмови не були пустослів'ям. Я знаю багато прикладів того, як Богдан завдяки таким розмовам, порадам надихав своїх колег, слухачів і студентів до пошуку. Він був молодим і талановитим викладачем, умів говорити доступно, зрозуміло. За спогадами студентів, Богдан був людиною, на яку хочеться рівнятись. Такі твердження не часто почуєш в стінах українських вищих навчальних закладів.

Богдан Сольчаник закінчив аспірантуру в Інституті соціології і філософії Польської академії наук у Варшаві і готував до захисту кандидатську дисертацію на тему “Виборчі практики в малому західноукраїнському місті 1965–2006 рр.”. Як дослідник, він особливо цікавився проблематикою пострадянської ідентичності, інтерпретацією різних етапів радянської історії, феноменом *homo sovieticus*, стратегіями і практиками людей в інституціональних рамках Радянського Союзу.

Хочу детальніше спинитись на одному дуже конкретному вимірі його праці, який мав величезний вплив не лише на мене особисто, а й на середовище студентів Міжінституційних індивідуальних гуманітарних студій (МІГУС) — міжнародної експериментальної навчальної програми Львівського національного університету ім. І.Франка, Українського католицького університету і Варшавського університету.

У 2009 році Богдан Сольчаник був ініціатором та ідейним натхненником проведення Лаврівської літньої школи у Лаврівському монастирі св. Онуфрія (с. Лаврів Старосамбірського району Львівської області). Лаврівський монастир є яскравим прикладом спроби радянської влади сим-

волічно змінити *genius loci*. Це явище було доволі типовим за радянських часів: місця, які мали релігійну, освітню чи культурну вагу, перетворювали на місця з яскраво вираженою стигматизацією простору.

Лаврівський монастир був важливим культурно-освітнім центром Бойківщини у XVI–XX століттях. Уже у XX столітті монастир мав одну з найбагатших бібліотек в Галичині, у фондах якої зберігалися стародруки XVI–XVII століть, а також цінна німецькомовна періодика XIX–XX століть. Восени 1939 року за кілька тижнів було розграбовано і практично повністю знищено бібліотеку, а церкву перетворено на конюшню. Після закінчення війни в Лаврові було відкрито школу для розумово неповноцінних дітей. Таким чином радянська влада руйнувала Лаврів не лише матеріально, а й символічно. З часом Лаврів з релігійного, освітнього та культурного центру перетворився у місце для хворих, яке асоціювалося не з освітою чи культурою, а радше з повною їх відсутністю.

Студенти програми МІГуС з'явилися у Лаврові через 70 років після приходу до Лаврова радянських військ у 1939 році. Завдяки Богданові Сольчанику у цьому місці зібралися одностудентські, які спрямували свою креативність та творчу енергію на розроблення стратегій розвитку Лаврова. Богдан був ініціатором проведення самостійного міні-проекту за методологією *oral history* під час Лаврівської школи. Учасники школи зібрали розповіді старожилів про історію села, події Другої світової війни в регіоні, прихід радянських військ і пограбування монастиря. Зібрані матеріали було передано до архіву Центру міської історії у Львові.

Цей міні-проект дозволив учасникам школи, студентам не лише на практиці застосувати методи якісних соціологічних досліджень. Збирання інтерв'ю дало унікальну нагоду відчувати усю емоційність історичної пам'яті, доторкнутися до “живої історії” — міфів, уявлень, емоцій, переживань і людських трагедій.

Я навела лише один з прикладів діяльності Богдана Сольчаника, який засвідчує, що він був не лише науковцем, громадським діячем, а й небайдужим громадянином. У своїй діяльності Богдан Сольчаник умів органічно поєднувати усі ці ролі. Він загинув, перебуваючи на передовій конкретного суспільного протистояння, і це його вбивство, на моє щире переконання, завадило Богданові у майбутньому постати на передовій української науки. Він залишився частиною науки, цінності якої щиро поважав, і став частиною історії, в якій шукав відповіді на свої питання і до прикладів якої завжди повертався.

Тетяна Родненкова,
докторантка Інституту філософії і соціології
Польської академії наук (IFiS PAN),
працівник факультету “*Artes Liberales*” (Варшавський університет)

Страшенно важко писати про Богдана у минулому часі. Як і більшість людей, які його знали, я досі не можу повірити й усвідомити, що сталося. Він був і залишається для нас — його колег і друзів — прикладом людської та

професійної гідності й чесності. Ми вчилися разом на програмі із Міждисциплінарних індивідуальних гуманітарних студій. Не знаю, ким Богдан почував себе більше — істориком чи соціологом — але, без сумніву, в обох сферах досяг великих успіхів та вмів досконало поєднувати ці навички. А скільки ще міг зробити...

Знаю і пам'ятаю Богдана ще із часів Помаранчевої революції — тоді його постійно можна було побачити у коридорах історичного факультету та на мітингах у чорно-білій футболці активіста “Пори”. Він умів запалювати інших своїм прагненням змінити на краще навколишній світ. Таких називають романтиками й ідеалістами, та Богдан завжди чітко знав, що робить. Побудова громадянського суспільства в Україні була для нього не лише теоретичною проблемою, а й щоденною працею та справжнім *raison d'être*.

А ще він відрізнявся надзвичайною уважністю та вмінням допомогти у найпотрібнішу хвилину. Пам'ятаю, щойно я приїхала на навчання у нове малознайоме місто — Варшаву, він просто запропонував зустрітися, підтримав дружніми порадами. Потім ми разом робили інтерв'ю з українськими трудовими мігрантами, брали участь у цікавих проектах та дискусіях. Богданові подобалася Варшава, але його постійно тягнуло до України. Він уособлював патріотизм у найкращому із сенсів цього слова. Такі люди мали б жити для нашої країни, а не помирати за неї.

*Анна Сусак,
докторантка Інституту філософії та соціології
Польської академії наук (IFiS PAN),
аспірантка Львівського національного університету ім. І.Франка*

Добрий, світлий, відкритий, надзвичайно начитаний та ерудований, захопливо нонконформістський, з великими очима і нереально гарними й незвично довгими віями та щирою посмішкою — такий він, Богдан.

Ми познайомилися навесні 2007 року, на гуртку фанатів обговорення соціологічної теорії (взагалі-то, просто самоорганізований соціологічний гурток), тоді я шалено комплексувала — він історик, вивчає соціологію на той час лише перший рік, а я вже ніби як другокурсниця, а в соціології він орієнтується либонь краще. Тоді думала: це тому, що він просто старший. Потім зрозуміла: ні, тому що він просто Богдан і інакше не може. Він дуже захоплювався Дюркгаймом (принаймні багато про нього говорив), але, судячи з його характеру, до вивчення йому б більше пасував Мертон. Але суть навіть не в тому. Він усе робив, усе доводив із якимось нереальним запалом і щирим переконанням, він дуже швидко узвичаювався до звання, тобто після кількох розмов він якось дуже швидко переходив у внутрішню категорію “своїх”, із тим, з ким можна не спілкуватися кілька років і потім, випадково перестрівшись, обговорювати не зміни в погодних умовах, а якісь серйозні речі.

Про Богдана багато говорять як про талановитого науковця, але, окрім того, він ще й чудовий екскурсовод. Востаннє нормально спілкувалась із ним у травні, коли він віз групу на екскурсію в Кам'янець-Подільській і Хо-

тин. Це була така радість зустріти його біля дверей того автобуса. День став позитивним просто автоматично! Пам'ятаю, за сніданком він розповідав про те, яке зло телевізор, як він краде час і не дає нічого робити. А потім обговорювали наші дисертації, жалілися, що кому треба доробити і скільки на це часу лишилося... А потім казилися від дикої попси, коли катались на кораблику по Дністру... Дуже добре пам'ятаю, про що я тоді думала, і стає соромно: тодішні проблеми тепер видаються такими смішними... Я відмовляюсь приймати його відсутність у цьому житті, він світлий і вічний... Богдан дуже особлива людина. Надзвичайна... він з найкращих людей!

*Інга Козлова,
магістр соціології, працівниця Центру моніторингу ЛНУ ім. І.Франка*

Одного разу на гуртку студентів-соціологів з'явився хлопець, який вільно цитував Мертона і Дюркгайма. Він не був ні студентом кафедри, ні її аспірантом, проте на той час уже мав за плечима магістерську програму із соціології та культурології університету імені Франка. На відміну від нас, тогочасних студентів, що споживали витяги з класиків у тій формі, яку подавали підручники, Богдан знав оригінальні тексти і, що важливо, розумів їх. Він був одним із тих, хто (якщо вдатися до гастрономічної аналогії) відвчив мене від соціологічного фаст-фуду і прищепив смак до вишуканої класичної кухні.

Потім було ще багато гуртківських дискусій. Ми читали Вебера, Бурдье, Мангайма, сперечалися про те, чи потрібні суспільству соціологи і соціологам — суспільство, і дещо наївно сподівалися на те, що — кожен по-своєму — зможемо зробити цей світ трішки кращим (мабуть, це і було усвідомлення того ідеалістичного пориву, який, згідно з Буравим, привів частину із нас до соціології).

Згодом ми перетиналися уже як колеги: кожен із нас працював над частинкою міжнародного проекту, який ініціював університет Сент-Галлена у Швейцарії. Богдан займався візуалізацією даних всеукраїнського кількісного опитування, наносячи їх на мапу України і тим самим по-новому розглядаючи регіональну мозаїку. Він хотів спуститися з рівня областей на рівень районів (де це вможлилювали дані), щоб зрушити панівну в нашій гуманітаристиці рамку умовних поділів “Схід–Захід–Північ–Південь–Центр”. Я не знаю, чи встиг він завершити це починання.

Востаннє ми розмовляли в листопаді на семінарі “Цифрове та візуальне: нові підходи до дослідження історії міст Центрально-Східної Європи”, який zorganizовував Центр міської історії у Львові. Тоді Богдан показував мені частину матеріалу своєї дисертації — дані голосування по дільницях двох районів на Львівщині, відповідно до яких ці дільниці на мапі забарвлювалися у певний колір. Того ж дня Богдан навчив мене працювати з GIS: під його керівництвом я встановила цю програму, він показав ази роботи і запропонував улаштувати майстер-клас для всіх ладних освоїти карти як інструмент візуалізації статистичних даних. Я охоче погодилась, і потрібно було

підшукати ще хоча б п'ятьох осіб, кому було б це цікаво. На жаль, цей майстер-клас так і залишився у планах.

Завдяки Богданові я ще чіткіше і виразніше зрозуміла три речі: потрібно працювати зі студентською молоддю, розмовляти з ними як з партнерами і колегами, ставити їм запитання і разом знаходити відповіді; потрібно не боятися сучасних методів, експериментувати, шукати нові шляхи до знання; нарешті, не можна замикатися на собі — слід формувати мережі наукових зв'язків із соціологами з інших країн, бо розвиток можливий лише в умовах вільного діалогу та обміну досвідом.

Я не знаю як закінчити. Надто багато всього ще могло бути зроблено: Богдан планував захищати дисертацію в Україні, він міг стати частинкою нашої наукової соціологічної спільноти, разом із нами проводити дослідження і виступати на конференціях. Ви б могли з ним познайомитися і, так само як і я, захоплювалися б його запалом, його енергією, його ідеями. Тепер нам залишається тільки пам'ять: світла, чиста і добра, якою був, є і буде для мене Богдан.

Наталія Отрищенко,

*магістр соціології, аспірантка Інституту соціології НАН України,
керівник проекту Центру міської історії Центрально-Східної Європи*

Я познайомилась із Богданом Сольчаником на соціологічному гуртку в Львівському національному університеті ім. І.Франка. Все, що я тоді знала про нього, — він закінчив магістратуру із соціології, а бакалаврат — історичний та МІГуС. І такий багаж був помітним — коли ми читали різні соціологічні твори, то він завжди підмічав тонкі наукові ідеї, вправно проводив паралелі. Крім навчання у своїх викладачів, я тоді вчилася в нього також, мала можливість дискутувати з ним, вести бесіди про соціологію як таку. Він один із тих, хто так відкрив мені цю науку, що я закохалася в неї, дав мені той запал і захоплення. Богдан є з тих людей, після спілкування з яким хочеться дізнатися все на світі, хочеться бігти додому і читати запоем; світ наповнювався змістом — філософсько-соціологічним. Він давав ту мотивацію та натхнення до науки, які так потрібні для розвитку. Богдан був прикладом та авторитетом. Коли зустрічаєш таких людей, то розумієш — світ не такий поганий, є світлі люди, які світяться на життєвому шляху кожного. Богдан і мені засвітив...

Після гуртка Богдан запросив мене долучитися до роботи з дослідження виборчих практик виборів 2012 року. До того я не дуже захоплювалася вивченням політики, але ця тема була дуже цікавою — порівнювати політичний клімат в районах і зіставляти його з результатами виборів, наскільки вони були очікуваними. Я тоді пишалася, що займаюся однією справою з такою людиною...

Часом я зустрічала Богдана у Львові, ми говорили, розповідали про свої справи. Востаннє я бачила його за три дні до того, як його життя зупинилося. Він розповідав про дисертацію — що ось-ось має захищати, що вона вже готова і залишилися організаційні моменти. Він колись казав, що хоче поїхати

на тиждень до моря, відключитися від світу й писати її. Мені те так гарно видавалося. Я спитала, чи так він і зробив. А Богдан відповів: “Я колись думав, що коли не буде Інтернету і ніхто не буде рухати, вона писатиметься краще. Тепер зрозумів, що не в тому справа”. Богдан завжди так говорив, що його інтонація і тональність нагадували мені мову священика, такого розумного і всезнаючого.

Богдан також був дуже моральною людиною, в нього був оцей стрижень. Він був дуже вихованим, освіченим, начитаним, мудрим по-життєвому. Спілкуючись із ним, я розуміла — “ось до чого треба прагнути, ось кого ставити за приклад”.

*Леся Берездецька,
студентка IV курсу Львівського національного університету ім. І.Франка*

Будь-яка подія, наслідком якої є втрата життя, — це, безумовно, трагедія. І важко відшукати слово, яким можна було б описати втрату сотні життів... Я більш ніж впевнена, що кожен громадянин нашої держави, незважаючи, де б він не був, знає про ті останні події, що відбулися в Україні й потрясли, не побоююсь цього висловлювання, весь світ. Можна дуже багато говорити про кожну хвилину тих страшних лютневих днів, упродовж яких наша Ненька втратила сотню свого цвіту... Та я хотіла б висловитися щодо одного з Героїв, з яким я мала честь познайомитися.

То був другий рік мого навчання на кафедрі історії та теорії соціології ЛНУ ім. І.Франка. Один з викладачів нашої кафедри, Данило Юрійович Судин, запропонував ідею проведення соціологічного гуртка для всіх охочих майбутніх соціологів. Для мене це видалося цікавою практикою, тим паче, що Данило Юрійович повідомив, що до модераторів гуртка будуть запрошені випускники кафедри і досвідчені соціологи-початківці, які залюбки ділитимуться своїми враженнями та порадами щодо діяльності в соціологічному напрямку. І от на першому зібранні нашого гуртка нам представили Сольчаника Богдана Зіновійовича — як соціолога-практика, випускника нашого факультету, переможця проекту “Грант для навчання на PhD програмі від Higher Education Support Program”, як кількаразового стипендіата та, зрештою, як відкриту для спілкування, розумну й цікаву людину. Він говорив настільки просто і доступно про різноманітні теорії, праці видатних соціологів, пов'язуючи їх із соціальними проблемами сучасності, наводив приклади власних досліджень та ділився планами щодо майбутньої реалізації деяких з них. Знаєте, слухаючи таких людей, самому хочеться розвиватися, вдосконалюватися; вони надихають, шкода тільки, що їх не так багато... З самого початку Богдан сказав, щоб ми всі звертали до нього просто по імені, і так надалі я розповідатиму про нього своїм друзям (дослівно) — “Богдан, мегакрутий соціолог, що вів у нас соціологічний гурток”. Саме тому, 20 лютого 2014 року, почувши по новинах про ще одного Героя — викладача УКУ, Сольчаника Богдана, я не розумію, про якого саме Богдана йдеться... Тільки наступного дня мені подзвонить одногрупниця, з якою ми разом відвідували гурток, і розкаже, що вбили “Богдана, який на другому

курсів вів у нас соціологічний гурток”. Я пишалася і пишатимусь, що мені випала можливість познайомитися з Богданом, прослухати його розповіді та поради, засвоїти декілька його простих правил досягнення поставлених цілей... І я більш ніж упевнена, що він приніс в життя кожного, хто його знав, частинку натхнення і бажання до самовдосконалення, мабуть, і сам того не усвідомлюючи. Вічна пам'ять Герою!

Лілія Бойко,
студентка IV курсу Львівського національного університету ім. І.Франка

Богдан... Скільки слів можна сказати про цю людину і водночас жодного... Людина з великої літери, людина — герой, людина — патріот власного краю, Герой України!

Не можу сказати, що я була в досить тісних дружніх стосунках із Богданом, проте мені було дуже приємно з ним спілкуватися. Не знала я і про його родину, соціальне оточення, найближчих друзів. Лише стовідсотково відчувала щирість цієї людини і цього було достатньо. Познайомилася я з Богданом приблизно у лютому 2013 року. Наші відносини були, можна сказати, суто робочими, хоча говорили і про життя, і про свої зацікавлення, і про подальші життєві плани. Саме у лютому—березні 2013 року я допомагала Богданові робити транскрипт інтерв'ю, які він проводив та вивчав для написання своєї кандидатської дисертації. Ось так і відбулося наше знайомство.

З першого погляду було зрозуміло, що це людина розумна, відважна, з чітко окресленою метою в житті, енергійна, креативна, добра, щира та завжди усміхнена. З точки зору науки, це був хороший дослідник, який вмів організовувати свою роботу та брався за справи, які більшості людей здавалися б невідповідними.

Богдан — це та людина, з якою приємно поговорити, яка дасть хорошу пораду, допоможе в потребі, зацікавить в розмові. Богдан — це людина-океан, в якому безліч ідей, мрій та намагань змінити життя на краще. Тому розлучатися з цією людиною вкрай важко. Проте не варто розлучатись, адже він завжди буде жити у наших серцях, думках та спогадах, наповнених виключно приємними моментами. Сльози на очах, сум на обличчі, неспокій в душі — ось ці почуття, які відчуває зараз безліч людей, з якими був знайомий наш Герой. Ми вдячні йому за його відвагу та хоробрість, яка допомогла знищити тоталітарний режим у нашій країні. Пам'ятаємо, любимо, сумуємо...

Соломія Бубняк,
студентка IV курсу Львівського національного університету ім. І.Франка

...Пригадую, як заходила до кабінету, на заняття, і мене зустрічали веселі очі та загадкова усмішка Богдана. Я часто приходила раніше, ніж інші студенти, тому був час на розмови. Пам'ятаю, він завжди запитував про моє студентське життя, запитував про сьогочасний МІУС (адже також був випускником цієї програми) та на завершення додавав: “Як там твоя курсова?”

Після цього засипав мене порадами, рекомендаціями та списком необхідної літератури, яку я досі всю не опрацювала.

Після цього починалося заняття. Богдан Сольчаник викладав в УКУ курс під назвою “Советський Союз як система: суспільство та індивід у 1960-х — 1980-х роках”. Його заняття проходили у формі семінару, до якого студенти готувалися наперед. Він завжди задавав багато читати. Це були тексти різних авторів різними мовами. Було важко, пам'ятаю, що обурювалася: “Як то можна стільки прочитати на один раз!” Вже по його смерті дізналася, що сам він багато читав із фантастичною швидкістю. Його цікаво було слухати. Він завжди задавав питання з подвійним змістом, таким чином виводячи нас, студентів, на дискусію. Враховував всі точки зору, не наголошував правильної чи не правильної. Він належить до генерації викладачів, які хочуть навчити студентів не тільки читати, а й думати.

Перед його заняттями я завжди перечитувала базові поняття і теорії із соціології, аби він мене не запитав про щось таке, чого я не знаю. Мені було соромно, коли я не відповідала на його питання. Проте він ніколи не сварив за це, він просто усміхався і відповідав замість мене.

У той день, коли Богдана вбили, мало відбутися його заняття вже з іншого предмета, який стосувався трансформаційних інституцій місцевих виборів в Україні. Судячи з опису курсу, мав бути цікавим і практичним. Та, на жаль, не судилося... Цей курс пов'язаний з його дисертацією, для якої він проводив інтерв'ю. Згадую, як робила транскрипти цих інтерв'ю на прохання Богдана, як слухала їх із цікавістю. Не встигала їх завершити в домовлені терміни, та не чула докорів, лише усмішку та слова: “Нічого страшного”.

Останнє наше листування відбулося за кілька днів до страшної події — він надіслав мені статтю англійською мовою. Не добре володію англійською, Богдан про це знав і дав мені останню пораду, яку запам'ятаю на все життя: “Хочеш нормальну зарплату після універу — вчи англійську”. Тепер щоразу згадую і прокручую в думках всі наші розмови, фрази, слова підтримки і боюсь їх забути. Не хочу забувати...

Після його смерті я переосмислила своє життя, зрозуміла якою реальною і раптовою буває смерть. Життя коротке, тому треба поспішати, треба поспішати жити. Попри весь жаль і сум, я дуже рада, що я була знайома з Богданом. Ті поради, які він мені давав, пам'ятатиму все життя. Дякую тобі, Богдане!

*Христина Пейчева,
студентка ІV курсу Львівського національного університету ім. І.Франка*